

Nr 84.

Af herr **Clason**, om *åvägbringande af utredning i fråga om införande af stenografi såsom läroämne vid Sveriges undervisningsanstalter.*

Redan länge har i vårt land stenografiens betydelse såsom referent-skrift varit känd och erkänd. I Riksdagen verkställes stenografisk upp-teckning af all diskussion inom kamrarna; och de sålunda åstadkomna diskussionsprotokollen äro oundgängliga för den, som vill studera en frågas föregående behandling. Liknande användning har stenografien fått vid kyrkomötet samt hos Stockholms och Göteborgs stadsfullmäktige. Under senare år har stenografien jämväl anlitats vid de enqûeter, som anordnats af vissa offentliga kommittéer.

I ännu större utsträckning har stenografien tagits i anspråk vid en mängd privata konferenser, möten och föreningssammanträden.

Särskildt under det sista årtiondet har stenografien vidare fått omfattande användning såsom ett hjälpmedel för chefer och souschefer å handels- eller bankkontor och vid industriella verk att få sin korrespon-dens expedierad på snabbaste sätt.

Sin största betydelse äger emellertid stenografien onekligen såsom *privat anteckningsskrift*, vare sig det gäller att med minsta tidsutdräkt åstad-komma ett manuskript för eget bruk eller ett koncept eller att säkrare och fullständigare, än med vanlig skrift är möjligt, göra anteckningar efter en föreläsning eller ett föredrag eller att använda den för excerpt vid studier o. s. v.

Tidigare kunde man möjligen göra gällande, att äfven å detta om-råde stenografien var till gagn blott för ett mindretal, för vissa klasser. Präster och jurister kunde använda den för sina manuskript och koncept, författare likaså, vetenskapsmän för excerpt vid forskningar och studerande

vid högskolorna för anteckningar vid föreläsningarna, men för den stora massan af folket fanns icke motsvarande gagn. Numera håller dock detta icke längre sträck. Det är icke längre blott de akademiskt bildade, som ha att hålla tal och föredrag, utan detta hör till de regelbundna åliggandena för alla dem, som intaga någon ledande ställning inom de breda lagrens ständigt rikare föreningsväsende. Föreläsningen som undervisningsform har i viss mån upptagits såväl inom elementarläroverken som i folkskolan; men framför allt hafva de fria föreläsningarna vunnit en utbredning och anslutning, särskildt från landtbefolkningens och stadsarbetarnas sida, som icke någon kunnat för några årtionden sedan beräkna. För de tusentals åhörarna vid dylika föreläsningar skulle dessa lämna vida större behållning, om åhöraren med stenografi kunde korrekt och med erforderlig snabbhet anteckna hvad han finner behöfligt att bevara i minnet för framtiden af föreläsningens innehåll, och vidare, huru många äro icke numera inom alla klasser de, äfven bland arbetare och med dem jämställda, hvilka icke finna sin kunskapstörst tillfredsställd af föreläsningarna, utan på sin fritid med anlitan af folkbiblioteken drifva själfstudier, och hvilka därvid, för verkställande af nödiga anteckningar, skulle hafva gagn af stenografien.

De tyska arbetarne hafva redan kommit till insikt härom, och i deras kretsar råder ett synnerligen stort intresse för stenografi, hvilket bland annat visas däraf, att organet för ett specifikt arbetarstenografsamfund, omfattande Arend's system, »Arbeiterstenograph» utgår i en upplaga af mellan två och tre tusen exemplar.

På vissa af de områden, där stenografien nu användes, är ju tänkbart, att den framdeles blir gjord obehöflig genom nya uppfinningar. Diktationen torde i en framtid kunna åtminstone delvis ersätta stenografien inom affärsvärlden och hos tränade talare eller föreläsare: vid offentliga och enskilda möten skulle möjligen fonografen, ytterligare förbättrad och under villkor af en efterföljande öfverredigering, kunna tänkas komma till användning. Men såsom privat anteckningsskrift i egentlig mening kan stenografien icke tänkas ersatt af något annat. Vinsten af en skrift, mångdubbelt kortare än den vanliga, blir gifvetvis större, ju mera behovet af dylika anteckningar sväller ut, såsom i vår tid är fallet. Och särskildt är denna vinst af värde för de klasser, som åt kunskapsförvärfvet kunna ägna blott sin knappa fritid.

I åtskilliga länder har bland dem, som själfva haft erfarenhet af stenografiens nytta, framställts kraf på dess införande i skolorna, för att så

många som möjligt måtte bli delaktiga af de fördelar, kunskapen i stenografi medför. Dessa kraf hafva äfven, om ock måhända icke alltid på lyckligaste sätt, blifvit tillgodosedda i Bayern, Sachsen och Österrike. Dessutom har undervisning i stenografi på enskild väg införts i ett stort antal engelska och franska skolor.

I den svenska Riksdagen har redan för omkring 50 år sedan (den 30 november 1862) en motion blifvit väckt af friherre Ludvig von Platen, hvori yrkades, att, i sammanhang med förslag från Riksdagens sida till reglering af undervisningsämnena vid elementarläroverken, anhållan måtte framställas om beredande af tillfälle till undervisning i stenografi vid nämnda läroverk. Förslaget vann då icke Riksdagens bifall. Förhållandena hafva dock sedan den tiden väsentligt ändrats dels därutinnan att med skriftens allmänna användning, särskildt för privata anteckningar, behovet af en kortskrift ökats, dels ock därutinnan att numera föreliggande stenografiska system, vida enklare och tillförlitligare än de då kända.

Det hufvudsakel, som af vederbörande utskott anfördes mot friherre von Platens framställning, torde emellertid nu komma att åberopas äfven mot denna motion, nämligen att skolan redan har alltför många läroämnen och att man snarare borde minska än öka deras antal.

Gent emot denna invändning må dock framhållas, att stenografien skulle intaga en särställning i jämförelse med alla öfriga skolämnen. Medan hvarje af dessa andra ämnen genom den tid, som kräfvades icke blott för undervisningstimmarna i skolan utan äfven för hemarbetet, i sin mån ökar lärjungens arbete under skolåren, så ger stenografien, därest undervisning i densamma lämnas på lämpligt stadium i skolan, redan under skoltiden, till gagn för öfriga ämnen och för lärjungen själf, igen all den tid och mer än den tid, som användts på dess lärande och inöfvande.

I detta afseende må särskildt åberopas bilagda år 1890 tryckta meddelande af folkskolläraren Alfr. Rosvall under rubrik »Stenografiens betydelse för folkskolan». Herr Rosvall nämner där, att han i Eskelhems folkskola å Gottland med vederbörligt tillstånd lärt barnen i 3:e och 4:e årsklasserna stenografi (Arends' system) och redogör för därvid vunna erfarenheter. Dessa gå därpå ut, att den ringa tid, som för inlärandet af stenografi åtgått och som tagits från undervisningstimmarna för svenska språket, blifvit mer än ersatt redan inom 4:e årsklassen.

Vid de båda stenografiska system, som numera äro mest i bruk inom Sverige, Arends' och Melins, beräknas ett inlärande af systemets teori

kräfvat c:a 10 undervisningstimmar eller något mera. Herr Rosvalls redogörelse bekräftar, att ungefär samma tid varit tillräcklig för barn i så späd ålder och med så ringa förbildning som i folkskolans 3:e årsklass. Kan således undervisning i stenografi med framgång meddelas redan å detta stadium, bör det ock ske; desto större blir säkerheten i kortskrift redan under skoltiden, desto större tidsvinsten under återstoden af denna tid.

Den invändningen kommer möjligen att framställas, att undervisningen i stenografi i skolorna bör såsom hittills meddelas på enskild väg eller att ämnet åtminstone skulle vara frivilligt. Men i förra fallet komme undervisningen att blifva förenad med särskild kostnad och därigenom tillgänglig blott för mera bemedlade, och den senare utvägen är otillräcklig, därest stenografien är att anse som ett för alla, så i skolåren som sedermera, gagneligt hjälpmedel för fortsatt utbildning. Och detta torde numera vara fallet. Det gagn skolan själf skulle hafva af stenografisk färdighet hos lärjungarne, skulle dessutom uteblifva, om endast en del af dem ägde denna färdighet.

Skulle slutligen någon invändning göras på grund af befintligheten i vårt land af olika system, så må framhållas, att äfven frågan om valet af det ur olika synpunkter lämpligaste systemet bör ingå i den utredning, som här nedan föreslås.

Till bevis om den uppskattning, personer å skilda verksamhetsområden ägna stenografien, lättheten att inlära densamma och dess tillförlitlighet vid användningen, må här ytterligare bifogas några tryckta uttalanden.

På grund af hvad sålunda anföres hemställes,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, på hvad sätt och i hvilken utsträckning stenografi bör införas såsom läroämne vid landets undervisningsanstalter.

Stockholm den 2 februari 1912.

Sam. Clason.

Bil. 1.

Stenografiens betydelse för folkskolan. Af Alf. Rosvall.

Med anledning af, att några stenografiska stilprof från Eskelhems folkskola på Gottland varit utställda vid det nyligen hållna Arend'ska stenografmötet i Stockholm, har i referatet öfver mötet eller som notis gått genom tidningarna den underrättelsen, att undertecknad använder stenografi såväl vid rättskrifningen som vid de skriftliga grammatiska öfningarna i 3:dje och 4:de klass och därigenom vunnit mycken dyrbar tid. Då jag icke var närvarande vid detta möte och sålunda uttalandet gjorts endast med ledning af stilprofven eller af tidigare upplysningar från min sida, torde det tillåtas mig att på detta sätt yttra mig i frågan. Och skulle det vara mig kärt, om de tidningar, som upptagit mitt namn i nämnda referat eller notis, ville öppna sina spalter för denna uppsats.

Det torde hafva förefallit mången rent af löjligt, att stenografi skulle förekomma i folkskolan, och att man skulle vinna tid därmed. Och mången lärare har helt säkert tänkt: sådant är omöjligt. Likväl är det fullt sant. Jag accepterar sålunda det gjorda uttalandet och vill upplysa, hur det varit möjligt, och hur jag kunnat inbespara tid.

Den Arendska stenografien — det är endast om denna min uppsats rör sig — är icke ett så svårlårt kuriosum, att icke ett barn kan lära den, hvilket är bevisadt genom många exempel. Den är vidare möjlig att lära icke blott af de bäst lottade barnen, utan t. o. m. af mycket klent utrustade. Man kan sålunda öfva den i klassundervisning lika lätt som hvilket annat undervisningsämne som helst. Den grundar sina former på fullt bestämda regler, hvilka genom åskådning måste riktigt uppfattas och sedan säkert i minnet behållas. Därför försvarar den som bildningsmedel sin plats i folkskolan bättre än mångt annat ämne. Den skiljer noga mellan förstafvelse, stam och ändelse i ett ord, hvadan den ständigt i detta stycke är språkligt fostrande. Den återgifver ganska troget ljudens hårda eller mjuka karaktär, hvarigenom barnen bättre än genom vanligt tryck- eller skrifstil lära sig uppfatta den egentliga skillnaden mellan konsonant- och vokaljud, mellan hårda och mjuka sådana. Den fordrar vid utförandet ungefär $\frac{1}{4}$ af den tid, som åtgår till skrifning med vanlig stil; men den tillåter icke några onödiga svängningar eller »slängar», så att barnen ovillkorligen måste genom den hindras från allt slarf. Bokstäfverna i densamma förenas på olika sätt med hvarandra i olika fall, hvadan eftertanken måste ganska strängt anlitas för att bilda den riktiga formen. Den är sålunda tankeväckande. Såväl vokaler som konsonanter utskrifvas, så att ett ord kan skrivas fullt ortografiskt, efter hvilken rättskrifningsregel som helst, hvarför man icke behöfver befara osäkerhet i rättskrifningen genom densamma. Den begagnar sig af vanliga tryckningsförhållanden, så att den i detta stycke kan utföras efter samma grunder som den vanliga stilen; men den är icke i likhet med våra andra system bunden af några tryckningar. Stenografien föder ett lifligt intresse för skrifgöromål, så att barnen under dessa lektioner icke önska sitta orkeslösa, utan med all ifver fortsätta till lektionens slut. Den blir, ju mer de tillägnat sig

denna sköna konst, dem så kär, att de vid valet af skrifsätt helst välja densamma samt ljusna af fröjd, då de få använda den.

Detta och mycket mer var mig klart, då jag började införa densamma i skolan, och mina erfarenheter ha fullkomligt stadfäst mitt förtroende för stenografien som ett godt medel för folkskolans framåtskridande. Den tid den fordrar för inlärandet kan man icke anse för bortkastad.

Sedan barnen i 1:sta och 2:dra årsklasserna säkert inlärt de rätta formerna för de vanliga bokstäfverna samt fått lära sig använda dem vid alla skriftliga uppgifter, som då förekomma — och med den metod jag därvid begagnat, har detta efter mitt tycke lyckats synnerligen bra — hafva 3:dje klass barn under sin första termin — omfattande 3 månader — fått under 2 halftimmar i veckan lära sig stenografi. Detta har skett på vanligt skolmanér från svarta taflan. Förskrift har lämnats ungefär hvar tionde minut och omfattat en hel eller en del af en paragraf efter någon liten stenografisk lärobok, som dock icke barnen behöft använda. Genom ett synnerligen enkelt men åskådligt linjeringssystem hafva de stenografiska formerna till längd, djup och plats noga och med lätthet uppfattats af barnen. 4:de klassen, hvilken eljest vanligen undervisas samtidigt med 3:dje, har under dessa halftimmar öfvats i vanlig småstil utan förskrift. Vid rättskrifningsöfningarna, som ordnats med hänsyn till det i stenografien genomgångna, har sålunda stenografien kunnat användas för 3:dje klassen äfven under dess första termin. För 4:de klassen har detta utgjort en repetition för stenografiens progressiva inlärande. Har förberedelse därför behöft göras, har sådant skett från svarta taflan medelst användande af stenografi. Vid de skriftliga grammatiska öfningarna har 4:de klass användt stenografi, men 3:dje klass vanlig stil under första terminen. Under andra hafva de båda begagnat sig af stenografi. Då 4:de klassen själfklart därigenom hunnit mera än 3:dje, så har, fast undervisningen meddelats samtidigt i språklärans olika delar, 4:de klassen fått genomgå en betydligt vidlyftigare kurs i skriftliga öfningar än 3:dje, ja, då ändå den upptagna tiden för 4:de blifvit för vidlyftig, har denna klass under sådana timmar eller timdelar fått sysselsätta sig med räkning. På sådant sätt har det varit möjligt, ja, lätt att genomgå alla de öfningar, som stå upptagna i Norléns språklära. Äfven vid konceptens affattande vid uppsatsskrifning har stenografi användts af de flesta barnen, fast ingen befallning därom gifvits. Uppsatserna själfva hafva skrifvits med vanlig stil. Alla anteckningar, som vid den öfriga undervisningen hafva behöft göras, ha verkställts medelst stenografi och sålunda äfven inbesparat tid.

Till stenografiens inlärande har sålunda icke behöfts någon extra tid. Sådan har jag endast användt till några stenografiska läsöfningar under höstterminen. Öfningarna hafva uppskrifvits på svarta taflan före barnens ankomst till skolan. De hafva fått genomse dem efter eget behag och läsa upp dem, strax innan skolarbetet börjat. Jag har icke kunnat förmärka någon menlig inverkan på läxornas inlärande därigenom.

Har då icke den vanliga stilen blifvit för litet öfvad? Denna fråga är berättigad, ty såsom förhållandena ännu gestalta sig, måste skolbarnen först och främst lära sig lätt och ledigt använda denna stil. Jag kan då icke bättre svara än hänvisa till mina skolbarns förmåga i detta fall och hade tänkt —

om jag varit i tillfälle därtill — att förelägga stenografmötet stilprof äfven däri från samma barn. Jag tror mig dock berättigad säga, att den vanliga stilen är så väl skriven och så pass öfvad, som den kan vara i folkskola, och hyser den åsikten, att den öfverdrifvet myckna skrifningen med småstil i 3:dje och 4:de klassen oftare försämrar än förbättrar handstilen. Barnen få öfva den vid välskrifningen (utom som sagdt i 3:dje klass under första terminen) och uppsatsskrifningen samt någon gång vid rättskrifningen för omväxlings skull. Vidare är det ett känt förhållande, att genom stenografien försämrast aldrig den vanliga stilen, i det att stenografi fordrar bestämda och noggranna drag och handen ej behöfver ansträngas för att forma dem.

Barnen hafva ju icke någon större praktisk nytta af stenografi, då de slutat skolan invänder någon. Lika mycken och lika liten som af öfriga skolämnen. Öfva de dem efter skoltiden, hafva de gagn däraf för lifvet, eljest icke. Och erkänt måste vara, att stenografien intager ett framstående rum bland vår tids medel att på bästa sätt tillgodogöra sig en hastigt flyende tid och höja sig till den bildningsnivå, som tiden kräfver af en hvar, och som vi hoppas mer och mer skall stiga.

Men hvarför hafva icke flera folkskollärare, som kunna stenografi, framställt dessa erfarenheter? Helt enkelt därför, att de aldrig infört stenografien i sina skolor och hafva svårt därför, hufvudsakligen emedan man ju icke är lagligt berättigad därtill. Jag för min del har dock af skolråd och församlingsbor därför rönt långt ifrån obehag. Många skollärare hafva ock icke tillägnat sig stenografi till det mått, att de vunnit kärlek och intresse för den, och se sålunda icke dess väsentligaste innebörd. Skulle jag genom vunna erfarenheter kunna hjälpa dem därtill, har jag vunnit mycket mera, än jag vågat hoppas.

Bil. 2.

Några uttalanden af Arendska stenografer om stenografiens användning på skilda områden.

Professor Sam Clason skrifer i en pedagogisk tidskrift om stenografiens betydelse för *studenter*: »Hvar och en, som studerat, torde minnas, hvilken svårighet han hade att anteckna om ock blott hufvudinnehållet i en föreläsning, och minnas, huru de afbrutna, stympade meningar, hvaraf hans anteckningar kommo att bestå, sedan kräfde drygt hemarbete, för att blifva i någon mån njutbara. Här undanröjer stenografien svårigheterna, sätter sina anhängare i stånd att på samma gång lugnt göra sina erforderliga anteckningar och uppmärksamt följa föreläsningens gång under reflexion öfver dess innehåll samt gör dessutom all utarbetning onödig.»

Vidare skrifer professor Clason i den stenografiska veckotidningen »Hermes» om stenografiens betydelse för *författare* och *arkivforskare*: »Särskildt historieforskarens mödosamma materialsamlade kan med stenografien göras snabbare och fullständigare än eljest, förutsatt att det använda systemet har det arendskas lättlästhed och tydlighet. Mina föreläsningar hållas ständigt med stenografiskt manuskript, mitt författarskap likaledes, så framt ej omständigheterna tvingat mig till den tidsödande långskriftens användande. Utan stenografiens hjälp skulle mycket vara ogjort eller bristerna större.»

Regeringsrådet G. Thulin yttrar om stenografiens betydelse för *jurister*: »På grund af vunnen erfarenhet under mina juridiska studier, min verksamhet vid universitetet samt min tjänstgöring hos domare och i de administrativa verken, får jag, som under mera än 25 år dagligen använt Arends' stenografisystem, till hvarje blifvande jurist gifva det bestämda rådet: Lär Eder redan från början stenografi. Kännedom i stenografi medför synnerligen stor tidsbesparing, underlättar Edert arbete och gör Eder mera användbar, åt hvilken gren af juridisk verksamhet Ni än komma att ägna Eder.»

Kyrkoherde S. G. Palén, Västervik, skrifer i en artikel om stenografiens betydelse för *präster*: »Om jag undantager publicister, jurister och författare ex professo, torde knappast någon ha större nytta af stenografi än en präst. Det gäller först och främst hvad han har att skriva i och för en *predikan*. Då man under förberedelsen till densamma vanligen måste göra anteckningar vid studiet af exegetiska och homiletiska arbeten för att på detta sätt samla material till predikan, är det en ofantlig tidsvinst att därvid använda stenografi. En predikan kan vara affattad på $\frac{1}{3}$ af den tid, som behöfdes för dess nedskrivande med vanlig skrift; den blir mera sammanhängande ledig och naturlig.»

Om *det arendska systemet* skrifer kyrkoherde Palén i sin uppsats, att det »erbjuder den dubbla förmånen af enkelhet och tydlighet i förening med den största fullständighet och regelbundenhet.»

Förste stadsläkaren i Uppsala, docenten, med. d:r E. Bolin, avslutar en längre framställning om stenografiens betydelse för *läkare* med orden: »Jag anser mig sålunda böra rekommendera åt hvarje medicine studerande att begagna första erbjudna tillfälle att lära sig stenografi.» Om det arendska systemet skrifer han, att det utmärker sig för »absolut lättlästhed, så att i detta afseende intet står öfrigt att önska; det möter nämligen intet hinder att efter huru lång tid som helst läsa åtminstone hvad man själf t. o. m. ganska slarfvigt nedskrifvit medelst arendsk stenografi.»

Direktör Arvid Sohlman (Aftonbladet) säger om stenografiens betydelse för *affärsvärlden*: »Hvad jag i fråga om stenografiens betydelse för ett kontor framför allt vill konstatera är dess betydelse för chefen, särskildt vid affärer, där öfvervakandet af en mängd detaljer åligger honom. För mig skulle det utan min kännedom om Arends' stenografi vara mycket svårt att medhinna det arbete, som min befattning kräfver. Särskildt vill jag framhålla betydelsen af att vid öfverläggningar, förfrågningar och meddelanden, som förmedlas per telefon, genast kunna noggrant och utan tidsutdräkt fixera innehållet i de gjorda öfverenskommelserna och meddelandena.»

Om samma sak yttrar *direktör W. de Shärengrad* (Lomma): »Sedan 24 år tillbaka har den arendska stenografien, med hvilken jag redan som skolpojke stiftade bekantskap, dagligen varit mig till hjälp och till ovärderlig nytta i mitt arbete. Under den gångna tiden har jag sysslat med åtskilliga andra stenografiska system, men aldrig funnit anledning att lämna det arendska, hvilket framför allt i tydlighet vida öfverträffar alla andra system jag lärt känna.

Den arendska stenografiens lättlärdhet och tydlighet har föranlett mig att upprepade gånger tillsäga kontorsspringpojkar, som ej haft annan underbyggnad än vanlig folkskolebildning, att på egen hand lära sig stenografi för att därefter bli sysselsatta med maskinskrifning efter stenografiskt koncept. Experimentet har alltid lyckats, och förmågan att läsa mina stenografiska manuskript har af ifrågavarande gossar vanligen nåtts redan efter 2 veckors studium under fritiderna. Jag har därför sedan många år tillbaka haft min omfattande korrespondens ordnad sålunda, att jag själf skrifvit alla mina bref i stenografiskt koncept, som sedan renskrifvits med maskin af någon på nu nämnda sätt upplärd yngling. Periodvis har hela kontorspersonalen varit kunnig i den arendska stenografien, och någon svårighet att komma till ett liknande resultat äfven på andra ställen bör knappast finnas om viljan är god.

Jag vågar påstå, att ofvan skildrade sätt för en affärschefs brefskrifning är betydligt säkrare och lugnare än att diktera. Det går dessutom fortare och erbjuder framför allt den fördelen, att brefskrifvaren ständigt har för ögonen, hvad han skrifvit och därför äfven är i tillfälle att få brevet i formellt hänseende så fulländadt som möjligt.

Jag skulle icke mera i mitt nuvarande arbete kunna undvara stenografien. Och jag kan icke tänka mig, att jag skulle varit i stånd att utan min stenografiska kunskap under de förflutna 24 åren medhinna hvad som nu, tack vare den genom stenografien dagligen erhållna tidsbesparingen, varit mig möjligt.»